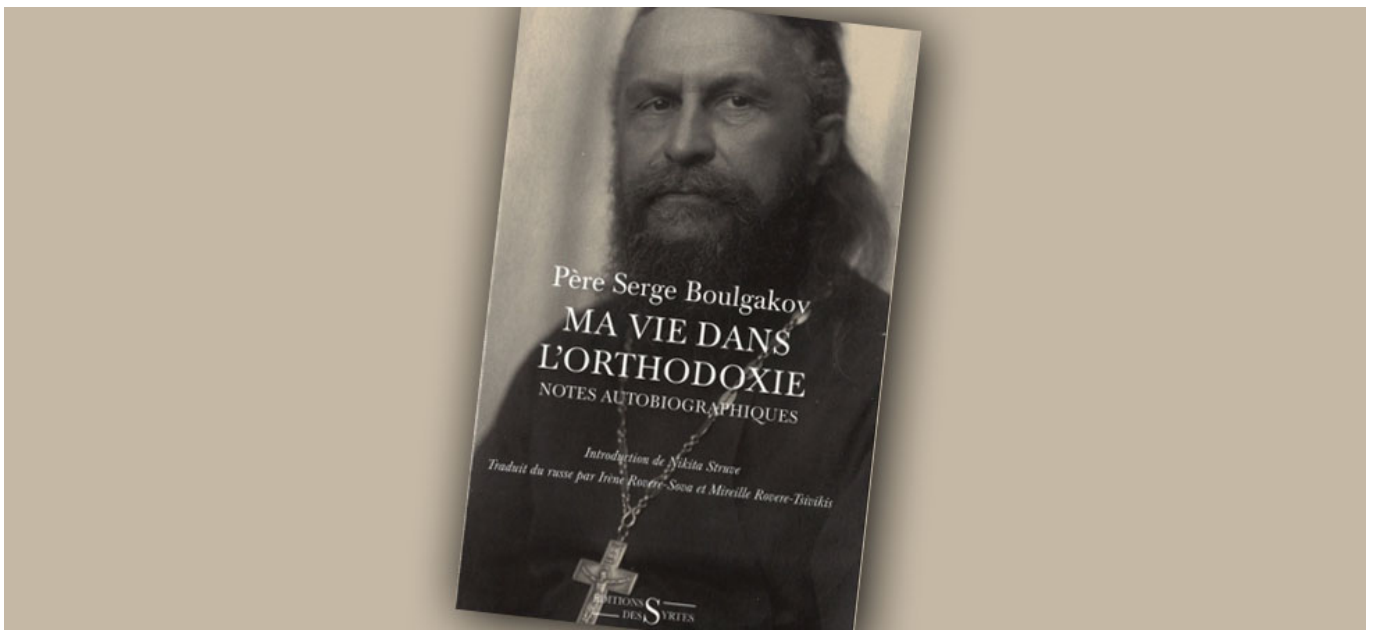

Σέργιος Μπουλγκάκωφ: ο (πρώην) μαρξιστής ιερέας (Δημήτρης Μπαλτάς, Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών)

/ [Πεμπουσία](#)

Την γαλλική μετάφραση των «Αυτοβιογραφικών σημειώσεων» του σημαίνοντος Ρώσου θρησκευτικού φιλοσόφου π. Σεργίου Μπουλγκάκωφ (1871-1944) που εκδόθηκε προσφάτως από τις Éditions des Syrtes, παρουσιάζω σήμερα. Όπως σημειώνει στο εισαγωγικό σημείωμα του τόμου ο Nikita Struve, πρόκειται για την μετάφραση του χειρογράφου «που είχε εκδώσει το 1946 ο Léon Zander μαθητής και του φίλος του Boulgakov» (σ. 8).

Père Serge Boulgakov, Ma vie dans l' Orthodoxy. Notes autobiographiques, trad. I. Rovere-Sova, M. Rovere-Tsivikis, Éditions des Syrtes, Genève 2015, σελ. 255

Οι «Αυτοβιογραφικές σημειώσεις» δεν είναι απλώς μία παράθεση βιογραφικών στοιχείων του συγγραφέως που αφορούν στην γενέθλια πατρίδα του (σσ. 11-40), στην χειροτονία και την ιερωσύνη του (σσ. 51-84), σε ταξίδια που πραγματοποίησε μετά την εξορία του από την Ρωσία (σσ. 139-153, 173-179 και 181-206) και,

τέλος, στην βασανιστική ασθένειά του (σσ. 207-225). Διότι, μέσα από την άμεση και συναρπαστική σε πολλά σημεία αφήγηση, ο αναγνώστης θα διακρίνει την κριτική στάση ενός ανθρώπου και διανοουμένου απέναντι στο πεπρωμένο της πατρίδας και του εαυτού του.

Για τον Μπουλγκάκωφ, η Εκκλησία συνιστά τον λαό, διότι «μέσα στην Εκκλησία δεν υπάρχει "λαός", υπάρχει μόνον η Εκκλησία, μία για όλους και παρέχουσα την ενότητα σε όλους» (σ. 23). Ο λαός στον οποίο ανήκει και ο Ρώσος φιλόσοφος, προσλαμβάνει μέσα στην Εκκλησία την «αλήθεια δια της ομορφιάς και την ομορφιά εν τη αληθεία» (σ. 24).

Παρά το γεγονός ότι ο Μπουλγκάκωφ έζησε πάντοτε «εν τη πίστει και δια της πίστεως» (σ. 39), διήλθε από τον αθεϊσμό, τον μηδενισμό και την επαναστατικότητα της ρωσικής Intelligentsia (σ. 42, σ. 46, σ. 53) και μάλιστα σε βαθμό που να ομολογήσει: «Δεν καταλαβαίνω σήμερα πως μπόρεσα να παραμείνω επί τόσον καιρό σ' αυτόν τον πνευματικό λήθαργο» (σ. 47). Παραδέχεται μάλιστα ο Μπουλγκάκωφ ότι «ακόμη και μέσα στον μαρξισμό διεφύλαξε την νοσταλγία της θρησκείας» (σ. 55).

Από τα χαρακτηριστικά γεγονότα που αφηγείται ο συγγραφέας θα σημειώσω την ημέρα της χειροτονίας του σε εκκλησία της Μόσχας, όπου παρίσταντο επιφανείς διανοούμενοι, και μάλιστα παλαιοί μαρξιστές, της Ρωσίας: «Θέλω να αναφέρω», γράφει, «τον π. Π. Φλωρένσκυ, τον Μ.Α. Νοβοσέλωφ, τον Β. Ιβάνωφ, τον Ν. Μπερντιάγιεφ, τον Π. Στρούβε, τον πρίγκηπα Ευγ. Τρουμπετσκόϊ, τον Λ. Σεστώφ...» (σ. 63). Η ημέρα αυτή χαρακτηρίζεται από τον ίδιο «γενικής χαράς» (σ. 63).

Στο κεφάλαιο στο οποίο ο Σέργιος Μπουλγκάκωφ κάνει λόγο για τα χρόνια της ιερωσύνης του, ο αναγνώστης θα διακρίνει μία ιδιαίτερη κριτική και ενίοτε επικριτική εκ μέρους του στάση προς την ιστορική-θεσμική Εκκλησία και την Ορθοδοξία. Διερωτάται λοιπόν ο Ρώσος φιλόσοφος: «Σε ποιόν βαθμό και υπό ποίαν έννοια μπορούμε να θεωρήσουμε την ορθοδοξία ως αποκλειστικώς κατέχουσα την εκκλησιαστικότητα...; Η Εκκλησία ως Σώμα του Χριστού δεν συμπίπτει με τους περιορισμούς των Ομολογιών, είναι προφανές• δεν

περιορίζεται ούτε στην ορθοδοξία. Αληθινοί χριστιανοί υπάρχουν σε όλην την χριστιανοσύνη... » (σ. 68). Είναι βέβαιο ότι αυτή η άποψη θα δεχθεί τα πυρά εκ μέρους των συντηρητικών χριστιανών που θα του καταλογίσουν αβίαστα μία τάση προς τον οικουμενισμό. Αλλά και η τοποθέτηση του Σεργίου Μπουλγκάκωφ ότι «η ορθοδοξία, πρώτα στο Βυζάντιο, έπειτα στην ρωσική Ανατολή, τώρα στην Εκκλησία της Μόσχας, υποφέρει από έναν ορισμένο παπισμό, όχι ενσυνειδήτως δογματικό, σαφή και ακριβή, αλλά ψυχολογικό παπισμό. Η ορθοδοξία είναι μία συλλογικότητα και όχι μία επισκοπεία» (σ. 75) ενδεχομένως θα δεχθεί, και αυτή, τις επικρίσεις κυρίως εκ μέρους της θεσμικής Εκκλησίας.

Θα παρατηρήσω, πάντως, και προς αποφυγήν των σχετικών παρερμηνειών, ότι ο

Μπουλγκάκωφ δεν κάνει στην «Αυτοβιογραφία» του μία συστηματική εκκλησιολογική ανάλυση.

Είναι αξιοσημείωτο ότι για τον Σέργιο Μπουλγκάκωφ, εκτός από την «ιστορική» ορθοδοξία, υπάρχει και «η ορθοδοξία της εσχατολογίας, του ερχομένου Χριστού ... Η ορθοδοξία δεν είναι μόνον η κατοχή ενός δοθέντος πλούτου - της πίστεως και της ζωής εν τη πίστει - είναι επίσης προφητεία, αποκάλυψις, ιστορία του παρελθόντος βεβαίως, αλλά εξίσου ιστορία του παρόντος και του μέλλοντος» (σ. 82).

Εντύπωση ίσως θα προκαλέσουν στον αναγνώστη οι σελίδες στις οποίες ο Μπουλγκάκωφ ισχυρίζεται ότι «δεν ήταν μοναρχικός, από πολιτικής πλευράς» (σ. 106), παρόλο που βλέπει με συμπάθεια ο,τι αντιπροσωπεύει ο τσάρος (σ. 131), ενώ προσθέτει ότι «ως φοιτητής είχε ονειρευθεί να δολοφονήσει τον τσάρο» (σ. 109) ή ότι αργότερα μετείχε «στην προετοιμασία της επανάστασης του 1905» (σ. 109).

Όσον αφορά την Επανάσταση του 1917, ο Μπουλγκάκωφ την χαρακτηρίζει ως «τραγωδία, ως καταστροφή αυτού που ήταν για τον ίδιο το πιο σεβαστό, το γλυκό, ο φορέας χαράς μέσα στην ρωσική ζωή, δηλαδή της αγάπης» (σ. 105). Με αφορμή το γεγονός ότι η Επανάσταση του 1917 οδήγησε στην κατάρρευση του τσάρου και του τσαρισμού, ο Σέργιος Μπουλγκάκωφ επιχειρεί μία σύγκριση μεταξύ της αρχαίας τραγωδίας του Οιδίποδος και της τραγικότητας του τσάρου και του τσαρισμού, μία σύγκριση που κατ' αυτόν οδηγεί σ' ένα κοινό τραγικό πεπρωμένο: «Ο Οιδίπους όφειλε να σκοτώσει τον πατέρα του, είτε το ήθελε είτε όχι. Ο Νικόλαος Β' δέν μπορούσε να είναι καλύτερος μονάρχης απ' ο,τι ήταν» (σ. 107).

Ύστερα από τις παραπάνω τοποθετήσεις ακολουθεί και η κριτική εκ μέρους του Μπουλγκάκωφ των συντηρητικών Ρώσων διανοουμένων, οι οποίοι αποτελούσαν την ζωντανή άρνηση του μηδενισμού, αλλά εστερούντο πνευματικότητας» (σ. 113). Οπωσδήποτε είναι χαρακτηριστική η αναφώνησή του: «Πόσο ανυπόφοροι μου έγιναν όλοι αυτοί οι ανεύθυνοι σλαβόφιλοι!» (σ. 153).

Αυτά και άλλα ενδιαφέροντα θα αναγνώσει κανείς στον τόμο με τις «Αυτοβιογραφικές σημειώσεις» του π. Σεργίου Μπουλγκάκωφ. Είναι βέβαιο ότι το βιβλίο δεν περιορίζεται μόνον σε γεγονότα της προσωπικής ή της οικογενειακής του ζωής. Αλλά νομίζω ότι ο αναγνώστης θα πρέπει να προσεγγίσει τις απόψεις του Σ. Μπουλγκάκωφ με μία ήπια, αντικειμενική, χωρίς δογματισμούς και οπωσδήποτε ενταγμένη στην εποχή του κριτική διάθεση. Αυτή η διάθεση είναι περισσότερο αναγκαία, εάν ληφθεί υπ' όψιν ότι, εξαιρουμένων ελαχίστων δοκιμίων, δεν έχει μεταφρασθεί στην ελληνική κανένα από τα μεγάλα έργα του Σεργίου Μπουλγκάκωφ, γεγονός που θα επέτρεπε στον Έλληνα αναγνώστη να έχει μία πληρέστερη εικόνα της θρησκευτικο-φιλοσοφικής σκέψης του Ρώσου διανοητή.

Ενδεχομένως μάλιστα ορισμένες προσεγγίσεις εκ μέρους του Σεργίου Μπουλγκάκωφ, ιδιαιτέρως στα εκκλησιαστικά ζητήματα (λ.χ. το περί επισκόπων,

το περί οικουμενικότητας της Εκκλησίας), παρουσιάζουν και επικαιρότητα, αφού είναι αντικείμενο συζήτησης και, πολλές φορές γόνιμης, αντιπαράθεσης μεταξύ των συγχρόνων θεολόγων.